

Kopinordom nr. 4

av 22.6.91

Norsk Musikkforleggerforening
mot

Norsk Forfatter- og oversetterfond

(på vegne av Den Norske Forfatterforening,
Norske Dramatikeres Forbund og
Ungdomslitteraturens forfatterlag)

og

Tekstforfatterfondet

(på vegne av NOPA Norske Populærautorer)

V O L D G I F T S D O M

Kopinors voldgiftsrettssak nr. 4

Voldgiftsrettens medlemmer:

1. Professor dr. juris Knut S. Selmer (rettens formann)
2. Advokat Terje Nordvi
3. Advokat dr. juris Magnus Aarbakke.

Saksøker: Norsk Musikkforleggerforening (NMF)

Prosessfullmektig høyesterettsadvokat Oddvar S.
Kvam

Saksøkt: 1. Norsk Forfatter- og Oversetterfond (NFOF)
2. Tekstforfatterfondet

Prosessfullmektig professor dr. juris Jon Bing

Voldgiftsretten avsa 22.juni 1991 slik

dom:

Kopinor er ifølge sine vedtekter (§ 1.1) "et interesseorgan for organisasjoner som representerer rettighetshavere til opphavsrettslig beskyttede verk som er gjenstand for kopiering og andre former for sekundær bruk". Saksøkeren i nærværende sak er medlem av Kopinor, og de saksøkte er paraplyorganisasjoner for de av Kopinors medlemmer som organiserer henholdsvis skjønnlitterære og "populære" forfattere. Voldgiftsrettens kompetanse hviler på kapittel 5 i Kopinors vedtekter.

Kopinor foretar fordelingen mellom de berettigede av det vederlag for kopiering i skoleverket som Staten betaler i medhold av midlertidig lov om fotokopiering o.l av vernede verk til bruk i undervisningsvirksomhet av 8. juni 1979 nr. 40. Når det ikke innenfor Kopinor oppnås enighet om fordelingen, blir avgjørelsen truffet av den faste voldgiftsrett. En voldgiftsdom av 14. januar 1985, som ligger utenfor Kopinor-systemet, avgjorde en rekke grunnleggende fordelingsproblemer i forholdet mellom opphavsmenn og utgivere, og mellom enkelte grupper av opphavsmenn innbyrdes. Nærværende sak gjelder et spørsmål som ikke ble avgjort i dommen fra 1985, men som voldgiftsretten forutsatte måtte avgjøres ved videre forhandlinger mellom de berørte.

I voldgiftsaken fra 1984/85 opptrådte saksøkeren i nærværende sak, Norsk Musikkforleggerforening (i det følgende kalt NMF) på vegne av såvel komponister som utgivere for såvidt gjaldt kopiering av verk som var utgitt av NMF. Det er noe uklart i hvilken utstrekning NMF representerte forfatterne av de tekster som inngikk i utgivelsen, men denne tvilen får ingen betydning for

avgjørelsen av nærværende sak. Tekstforfatterens rettigheter ble i saken fra 1984-85 varetatt av forfatterorganisasjonene, først og fremst Den Norske Forfatterforening.

Det uløste spørsmål som nærværende sak angår, gjelder fordelingen av vederlag for kopiering (sammen med notene) av dikt eller sangtekst fra sangbøker eller visebøker. Etter at de grunnleggende fordelingsprinsipper senere har vært gjenstand for visse forandringer, ble det gjennom forhandlinger i Kopinor i 1989 bestemt at det for slik kopiering skulle gjelde en generell "opphavsmannsandel" på 60 %, mens "utgiverandelen" skulle være 40 %. NMF hevder imidlertid, bl.a. med henvisning til uttalelser i 1985-dommen, at dette ikke gir uttrykk for den endelige fordeling mellom tekstforfattere og forlag. NMF mener at musikkforlagene, i tillegg til sin "utgiverandel", også har krav på en del av "opphavsmannsandelen". Kravet begrunnes med at musikkforlagene i sine utgivelseskontrakter får overført en større del av forfatterrettighetene enn andre forlag får. Dette er, etter NMF's syn, slått fast i 1985-dommen, som også forutsatte at det i etterhånd måtte skje en justering av fordelingen mellom tekstforfattere og utgivere på dette punkt.

Som nevnt er "forfatterandelen" fastsatt til 60 % av totalvederlaget for kopiering av sang- og visetekster. NMF har begrenset sitt krav til 10 % av dette vederlaget, slik at fordelingen, dersom kravet tas til følge, vil resultere i en likedeling mellom utgivere og tekstforfattere.

NMF's krav har vært behandlet av Kopinors organer på vanlig måte. Fordelingsstyret avslo kravet i vedtak av 21. juni 1990. NMF brakte saken inn for voldgiftsretten ved stevning datert 20. august 1990.

Hovedforhandling ble holdt den 10. og 11. juni 1991.

I tillegg til partsforklaringer ble det under hovedforhandlingen avgitt vitneforklaring av tidligere direktør Thor Solumsmoen i Den Norske Forleggerforening.

Partenes anførsler

Saksøkeren Norsk Musikkforleggerforening har i hovedsak anført:

"Opphavsmannsandelen" av kopieringsvederlaget for de to år saken gjelder (1986 og 1987) utgjør kr. 757.968, og NMF's krav på en sjettedel utgjør altså kr. 126.328. Dette viser den økonomiske betydning av tvisten.

Begrunnelsen for kravet går frem av uttalelser i voldgiftsdommen fra 1985, som partene er bundet av. Således heter det i voldgiftsavtalen av 6. februar 1984

(ikke alle sakens parter var på det tidspunkt medlemmer av Kopinor, slik at det måtte inngås en egen avtale om voldgift):

"2. Kopieringsvederlag for lyrikk med sangbok eller notehefte som kilde til fordeling mellom Norsk Forfatter- og Oversetterfond som, på vegne av en rekke opphavsmannsorganisasjoner, gjør krav på opphavsmannsandelen, og Komponistenes Vederlagsfond, på vegne av Norsk Musikkforleggerforening, som gjør krav på en musikkforlagsandel og Kopinor på vegne av Den Norske Forleggerforening ... som gjør krav på en utgiverandel ..."

Allerede her er det, gjennom bruken av betegnelsene henholdsvis "musikkforlagsandel" og "utgiverandel", klart markert at musikkforlagenes krav er av en annen art enn bokforlagenes.

Referatet av partenes anførsler og påstander avspeiler musikkforleggerens konsekvente holdning under saken (voldgiftsdommen s. 41). Deres syn ble akseptert av voldgiftsretten. Særlig klart kommer dette til uttrykk på s. 93-94 i dommen:

"Voldgiftsretten skal videre peke på at musikkforlagene i sine kontrakter betinger seg en langt mer omfattende rett til de forlagte verk enn bokforlagene. Musikkforlagene får således overført til seg eneretten til enhver form for mangfoldiggjøring, og står altså i den stilling at de overfor skolekopieringen har status som rettighetshavere, og ikke bare står som produsenter av det satsbildet som blir kopiert, hva musikkverkene angår. Ettersom musikkforleggerne og komponistene opptrer samlet - som part nr. 3 - og har nedlagt felles påstand, er det ikke grunn for voldgiftsretten til å gå nærmere inn på dette. Men voldgiftsretten vil presisere at den her som ellers med betegnelsen utgiverandel betegner den andel som kreves og eventuelt tilkjennes som kompensasjon for at det kopieres fra det utgitte verk, altså den andel som voldgiftsretten har funnet tilkommer utgiveren på grunnlag av det vern markedsføringslovens § 1 gir mot utnyttelse av satsbildet. Musikkforlagenes rett til andel i kraft av den opphavsrett komponistene har overført til dem, rubriserer voldgiftsretten som en opphavsmannsandel. Når voldgiftsretten nedenfor taler om opphavsmannsandel, siktes det således til den andel som tildeles musikkforleggere og komponister i fellesskap som vederlag for utnyttelsen av det beskyttede verk, mens man med utgiverandel sikter til den del som tilfaller utgiveren som kompensasjon for utnyttelsen av satsbildet."

Som en konsekvens av dette ble i domskonklusjonen (pkt. 2 a) "vederlaget for norsk lyrikk med sangbok som

kilde ... [fordelt mellom] de skjønnlitterære skribentorganisasjoner ... og Komponistenes Vederlagsfond [som inkluderte NMF] for nærmere fordeling etter særskilt avtale mellom disse."

Synet på musikkforleggenes stilling som selvstendige rettighetshavere gjennomsyrrer derfor såvel premissene som konklusjonen i voldgiftsdommen fra 1985. På grunn av partssituasjonen behøvde ikke retten ta stilling til dette spørsmålet, men likevel endosserte den reservasjonsløst musikkforleggenes syn.

Etter at 1985-dommen var avsagt, tok NMF straks opp arbeidet for å få gjennomført en slik fordeling av kopieringsvederlaget som premissene ga anvisning på. På grunn av sykdom og enkelte uklare organisasjonsforhold på forfattersiden ble imidlertid saken ikke ordnet. NMF tok imidlertid et klart forbehold i forbindelse med den fordeling som fant sted i 1989, og har siden forfulgt saken i Kopinors organer. Dersom NMF får medhold i nærværende sak, vil man ta skritt for å få gjennomført en tilsvarende fordeling for årene før 1986.

Musikkforlagets særstilling fremgår ved en sammenligning mellom den vanlige musikkforlagskontrakt og bokforlagskontrakten. På en rekke punkter overfører musikkforlagskontrakten større rettigheter til forleggeren:

- den nevner uttrykkelig eneretten til "kopiering eller annen liknende fremgangsmåte",
- overdragelsen "gjelder for alle land" og i hele vernetiden,
- opphavsmannen får ikke, som forfatteren, en rett til alternativ offentliggjørelse etter tre år,
- forlaget får andel av fremføringsvederlag (som forvaltes gjennom Tono-systemet),
- visedikteren har ikke, som bokforfatteren, en kontraktsfestet rett til å ta med verket i sine samlede eller utvalgte arbeider etter 15 år.

NMF har også fremlagt detaljerte oppstillinger som viser at skolekopieringen påfører forleggerne tap som ikke kan bli dekket gjennom en ren utgiverandel. Disse tap kan bare bli kompensert gjennom en andel av det vederlag som tilfaller opphavsmennene.

Når det fra den annen side er fremlagt eksempler på musikkforlagskontrakter med sterkt avvikende innhold, bestrides det at dette er egentlige forlagskontrakter. De forlag som inngår i NMF, og som alltid bruker normalkontrakten, utgir mer enn 90 % av all trykt musikk i Norge.

Det er selvsagt vanskelig å angi hva som ville være en rimelig størrelse på NMF's del av opphavsmannsandelen, men NMF hevder, på grunnlag av statistiske undersøkelser gjort dels av NMF selv og dels av Kopinor, at forleggerne skulle ha et opphavsrettslig krav (i tillegg til "utgiverandelen") på 25 % av totalvederlaget for den kopiering som tvisten gjelder. Musikkforleggerne ønsker imidlertid ikke å gjøre høyere

krav gjeldende enn at opphavsmennene beholder halvdelens av totalvederlaget. Den samme fordeling er gjennom forhandlinger gjennomført i forhold til komponistene. En slik likedeling av kopieringsvederlag i forhold til tekstforfatterne skjer også i de øvrige nordiske land, og i andre land som det er naturlig å sammenligne med.

Norsk Musikkforleggerforening har nedlagt slik

påstand:

1. Av det kopieringsvederlag fra skoleverket for årene 1986-88 som etter forhandlingsmøter 29.03. og 13.04.89 ble avtalt som opphavsmannsandelen for tekst i sangbok/visebok (60 %) tilfaller 1/6-del Norsk Musikkforleggerforening på vegne av norske musikkforleggere.

2. Norsk Musikkforleggerforening tilkjennes saksomkostninger.

De saksøkte, Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Tekstforfatterfondet, har i hovedsak anført:

Prinsipalt hevdes det at musikkforleggerne ikke har noen rettighetssposisjon som de kan utnytte overfor forfatterne. NMF's medlemmer er forleggere, og har en forlagsrett til de verk de utgir. Slik saken er presentert, pretenderer de dessuten å ha en selvstendig opphavsrett, av samme art som forfatterens. Det har de ikke - de har bare fått overdradd en rett til å utøve visse beføyelser. Forlagsretten får sin andel av kopieringsvederlaget med utgangspunkt i markedsføringslovens § 1, slik det ble fastslått i voldgiftsdommen fra 1985.

Den 40/60-fordelingen i forholdet mellom utgivere og opphavsmenn som skjedde ved forhandlingene i 1989 står på egne ben, løsrevet fra voldgiftsdommen av 1985. Den fastlegger endelig forholdet mellom de to gruppene.

En annen løsning ville stride mot hele Kopinor-systemet, og skape store vanskeligheter i fremtiden. Det årlige fordelingsoppgjør i Kopinor starter med en "storfordeling", hvor de innkomne vederlag deles mellom en "utgivervarside" og en "opphavsmannside". Systemet er uforenlig med krav av den type som NMF har reist. Voldgiftsretten er en del av Kopinor-systemet, og må bidra til å styrke systemet.

Subsidiært kan det aksepteres at voldgiftsdommen fra 1985 er utgangspunktet for nærværende sak, men denne er likevel ingen fortsettelse av den første voldgiftssaken. Den første saken fant sted utenfor Kopinor-systemet, hvilte på en egen voldgiftsavtale, og skulle rydde opp i en komplisert forhandlingssituasjon med mange parter og argumenter. De forfattere som er saksøkt i nærværende sak, hadde den gang et innbyrdes interessefelleskap og noen av dem også partsfelleskap

med musikkforleggerne, og deres hovedmotstander var Den Norske Forleggerforening. For ikke å skade forfatterens sak mot bokforleggerne, valgte man å tone ned den interne uenighet om rettighetsspørsmålene. Uttalelsene i 1985-dommen om musikkforleggerens større rettigheter bygger derfor ikke på noen gjennomarbeidet prosedyre om disse spørsmålene.

Under prosedyren i 1985-saken valgte man av taktiske grunner å legge hovedvekten på en rettighetsargumentasjon, og man hevdet at utgiverne overhodet ikke hadde rett til noen andel av kopieringsvederlaget. Den sterke vektleggingen av konkurranse-synspunktet i dommen, med tilhørende andel til utgiverne, kom som en overraskelse, og er senere blitt kritisert fra flere hold.

Senere er det skjedd en utvikling både i konstallasjoner og argumenter. Et eksempel på dette gir 3. Kopinor-dom fra 1988, som langt på vei innebar en tilbakevenden til rettighetsargumentasjonen. Dette viser at voldgiftsretten i dag står helt fritt i forhold til argumentasjonen i 1985-dommen.

Det grunnleggende prinsipp ved fordelingen er formulert av den faste voldgiftsrett på s. 15 i 1988-dommen:

"Hvorvidt man vil se det avtalte vederlag som betaling for bruk av opphavsretten eller som erstatning for inngrep i opphavsretten, er langt på vei et spørsmål om hvilket utgangspunkt man velger og hvilken terminologi man foretrekker. Det avgjørende for delingen av vederlaget må imidlertid være hvilke økonomiske interesser partene har og hvorledes disse blir endret som følge av den foretatte fotokopiering til bruk i undervisningen."

Det er også grunn til å understreke at 1985-dommen fortrinsvis taler om forleggerens posisjon i forhold til komponistene, særlig på s. 93-94 i dommen [sitater er inntatt foran under gjengivelsen av saksøkerens anførsler]. Dette henger sammen med de spesielle forhold som knytter seg til produksjonen av notesatsen, og det gjør det ytterligere betenkelig å bruke argumentasjonen i en konflikt med tekstforfatterne.

Selv om man skulle gå inn på den argumentasjon som musikkforleggerne fører i nærværende sak, er det ikke slike forskjeller i kontraktspraksis at det kan føre til en forskjellig fordeling mellom utgiver og forfatter i boksektoren og musikksektoren. NMF's normalkontrakt er ikke enerådende ved musikkutgivelser, og det finnes bokkontrakter - særlig det såkalte "B-formularet" - som har hatt en meget stor utbredelse og som gir forleggeren større rettigheter enn Forleggerforeningens normalkontrakt. På den annen side er de bestemmelser i bokutgivelseskontraktene som NMF har pekt på, og som synes å gi forfatteren større rettigheter, stort sett bare gjentakelser av tvingende bestemmelser i åndsverkloven. Disse bestemmelsene

gjelder også for musikkforlagskontraktene. Når det særskilt gjelder det geografiske virkeområde for overdragelsen, må det understrekes at bokforlagene, etter standardavtale med Forfatterforeningen, opptrer som agenter for forfatterne ved salg av rettigheter til utlandet. Den økonomiske realitet på dette punkt blir derfor henimot identisk.

Når det spesielt gjelder det forhold at musikkforleggeren får eneretten til "kopiering", er det særegenheter ved utgivelse og spredning av musikkverk som har gjort det naturlig å bruke dette ordet i kontrakten. Det har ingen referanse til den kopiering som skjer i skoleverket. Denne startet først med utviklingen av moderne reprografi-teknikk i 1960- og 1970-årene. Det er et grunnleggende prinsipp i opphavsretten at nye utnyttelsesmuligheter som følge av teknologisk utvikling blir bevart på opphavsmannens hånd. Ordet "kopiering" i NMF-kontrakten kan derfor ikke omfatte skolekopieringen.

Som fremhevet i 1988-dommen må fordelingen av kopieringsvederlaget mellom utgiversiden og opphavsmannssiden bero på en bred, skjønsmessig vurdering av de reelle interesser. En forskjellig fordeling ved bokutgivelser og musikkutgivelser kan ikke begrunnes med de små forskjeller som eventuelt kan påvises mellom kontraktene. Men dersom voldgiftsretten skulle komme til at NMF har et krav, aksepteres kravets størrelse - 10 % av totalvederlaget - og det aksepteres at man ved avregningen må ta hensyn til akkumulerte renter.

Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Tekstforfatterfondet har nedlagt slik

påstand:

1. Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Tekstforfatterfondet tilkjennes hele andelen av opphavsmannsdelen av vederlaget for kopiering i skoleverket for perioden 1986-1988 for så vidt gjelder papirkopier av stofftypen dikt eller sangtekst i kilden visebok eller sangbok.
2. Norsk Musikkforleggerforening dømmes til å betale saksomkostninger.

Voldgiftsretten skal bemerke:

Saken gjelder forholdet mellom musikkforlagene og forfatterne til de tekster som blir kopiert (og bare

når teksten kopieres sammen med notene - når teksten kopieres særskilt, tar forfatteren hele vederlaget). I forholdet til komponistene er det gjennom interne forhandlinger gjennomført en likedeling av vederlaget mellom komponist og forlag. Sakens kjerne er om man skal fastsette den samme fordeling også i forhold til den andre gruppen av opphavsmenn.

Twistepunktet i saken er altså om musikkforleggerne innenfor Kopinor-systemet kan kreve at opphavsmennene avgir til dem en del av den "opphavsmannsandel" som de er tilkjent i forhold til andre. De saksøkte opphavsmannsorganisasjoner har prinsipielt hevdet at et slikt krav er helt uforenlig med hele Kopinor-systemets struktur og virkemåte. Slik systemet har festnet seg, blir det sagt, må utgivere kompenseres gjennom "utgiverandeler", slik disse blir fastlagt gjennom den preliminære "storfordeling".

Voldgiftsretten er ikke enig i dette. Voldgiftsretten viser her til de "Prinsipper for fordeling av kopieringsvederlag mellom Kopinors medlemsorganisasjoner" som er vedtatt av Fordelingsstyret 27.10.1988, og som må ansees akseptert innenfor Kopinor-systemet. Hensikten med disse prinsippene er å "gi veiledning til Kopinors medlemsorganisasjoner når de utformer sine krav", og de skal også "fungere som en rettesnor for Fordelingsstyret når det opptrer som meklere eller når det fatter fordelingsvedtak". Punkt 3 i veiledningen handler om delingen i en opphavsmannsandel og en utgiverandel. Etter at det først er gjort rede for hvordan man skal tilrettelegge problemstillingene og søke å løse twistepunktene mellom utgiverorganisasjonene og opphavsmannsorganisasjonene, heter det i siste avsnitt under punkt 3:

"Eventuelle krav i opphavsmannsandelen fra utgiverens side, og eventuelle krav fra opphavsmannsorganisasjonene i utgiverandelen, skal fremmes og begrunnes eksplisitt."

Det siterte avsnitt dekker nettopp temaet i nærværende sak. Det forutsettes klart at fordelingsstyret, etter at "storfordelingen" på generell basis har oppdelt midlene i en "utgiverandel" og en "opphavsmannsandel", kan la spesielle midler flyte tilbake over grensen med, som det er sagt, en "eksplisitt" begrunnelse. Det er dette Fordelingsstyret (flertallet) avslo å gjøre i vedtaket av 21. juni 1990. Etter Kopinors vedtekter § 5.2 er en av voldgiftsrettens oppgaver å overprøve Fordelingsstyrets avgjørelser. Uansett hvilket utfall nærværende sak får, vil resultatet være forenlig med Kopinors system for fordeling av kopieringsvederlag, slik systemet er beskrevet i Fordelingsstyrets retningslinjer. Det sier seg selv at særkrav av denne type bare kan tilkjennes visse grupper av utgivere eller opphavsmenn. De kan ikke påvirke størrelsen av de generelle utgiver- eller opphavsmannsandeler. Hvordan man under disse omstendigheter ordner deling og avregning mellom de

forskjelliige grupper, blir et rent teknisk spørsmål.

Partene i nærværende sak var også parter i voldgiftssaken i 1984-85. 1985-dommen er derfor bindende for dem i den utstrekning det senere blir reist spørsmål som må ansees avgjort ved dommen. Det har ikke vært hevdet av noen av partene at spørsmålet i nærværende sak er bindende avgjort. Derimot inneholder premissene i 1985-dommen uttalelser som er av sentral betydning for avgjørelsen. Således uttalte voldgiftsretten i 1985 i sine alminnelige bemerkninger at den anså det overveiende sannsynlig at forleggerne i kraft av avtaler eller ansettelsesforhold hadde fått overført til seg opphavsrettigheter som omfattet slik utnyttelse av verkene som skjer gjennom skolekopieringen (1985-dommen s. 77). Når det spesielt gjelder musikkforleggenes stilling, uttalte voldgiftsretten (på s. 93):

"Voldgiftsretten skal videre peke på at musikkforlagene i sine kontrakter betinger seg en langt mer omfattende rett til de forlagte verk enn bokforlagene. Musikkforlagene får således overført til seg eneretten til enhver form for mangfoldiggjøring, og står altså i den stilling at de overfor skolekopieringen har status som rettighetshavere, og ikke bare står som produsenter av det satsbildet som blir kopiert, hva musikkverkene angår".

Nå var det i saken fra 1984-85 prosessfellesskap mellom musikkforleggerne og endel av de forfattere som hadde opphavsrett til sang- og visetekstene. Voldgiftsretten kunne derfor ikke fastsette noen fordelingsbrøk, men måtte nøye seg med å fastsette et vederlag "for nærmere fordeling etter særskilt avtale" (domskonklusjonens punkt 2 a, s. 127). I en annen forbindelse ble imidlertid musikkforleggerne tilkjent en fastsatt andel av opphavsmanns-vederlaget, nemlig for så vidt angår den opphavsrett som tilkom forlagspersonalet ved redigering av læremidler. Denne opphavsretten var overført til forlaget gjennom ansettelseskontrakten. 1985-dommen ga forleggerne en 50 % andel som utgivere av musikkfaglige tekster, "med tillegg av 10 % opphavsmannsandel" (dommen s. 112-13).

Det må derfor konstateres at 1985-dommen, ikke bare i sin begrunnelse men også i sitt resultat, gir støtte for NMF's prinsipielle syn. Nærværende voldgiftsrett slutter seg til den rettsoppfatning som på dette punkt kom til uttrykk i 1985-dommen, nemlig at en kvalifisert opphavsrettslig posisjon som befinner seg på forlagets hånd, gir krav innenfor opphavsmannsandelen av kopieringsvederlaget. Om vedkommende opphavsrettighet er overført gjennom avtale eller ansettelseskontrakt, kan i denne forbindelse ikke spille noen rolle.

En vesentlig del av prosedyren i nærværende sak har dreiet seg om omfanget av rettighetsoverføring til forleggerne ved henholdsvis musikk- og bokutgivelse. Spørsmålet har en kvantitativ og en kvalitativ side:

Hvilke kontraktsformularer er det som dominerer i praksis, og hvilke rettigheter overfører de dominerende kontraktene på de respektive områder?

Voldgiftsretten finner det bevist at den alt overveiende del av slik trykt musikkutgivelse som saken gjelder, i dagens Norge - og for så vidt også i den perioden som saken gjelder - skjer på den normalkontrakt som medlemmer av Norsk Musikkforleggerforening benytter. Det har tidligere skjedd og skjer nok ennå i en viss utstrekning utgivelse med bruk av andre kontraktsformularer, særlig av viser og populærmusikk. Her er imidlertid hensikten med utgivelsen ofte å skaffe et trykt grunnlag for å få innpass i Tono-systemet, og det er liten grunn til å tro at slike utgivelser brukes som grunnlag for skolekopiering i noen særlig utstrekning. Når det gjelder omfanget av rettighetsoverføring ved musikkforlagskontrakten, er utgangspunktet kontraktens § 1:

"Opphavsmannen overdrar til Forlaget eneretten til ved trykning, kopiering eller annen liknende fremgangsmåte [uthevet her] å mangfoldiggjøre følgende verk i alle utgivelsesformer og i et ubegrenset antall eksemplarer".

Den tilsvarende bestemmelse i normalkontrakten for bokutgivelse sier:

"I det omfang og på de vilkår som er angitt nedenfor overdrar forfatteren til forleggeren enerett til på norsk å fremstille og utgi i bokform [uthevet her] forfatterens verk. Alle øvrige rettigheter til verket forblir hos forfatteren."

NMF har meget sterkt fremhevet at musikkforleggerens enerett til kopiering, slik som også antatt av voldgiftsretten i 1985, nettopp dekker skolekopieringen. Mot dette har de saksøkte anført at ordet "kopiering" kom inn i kontraktsformularet lenge før den moderne reprografiteknikk var utviklet. Ved distribusjonen av noter, særlig til bruk ved konserter, skjer det ofte en omfattende kopiering av materialet, og det var først og fremst denne form for kopiering som forleggerne forbeholdt seg eneretten til. I denne forbindelse har de saksøkte fremhevet at det gjelder et grunnleggende prinsipp ved fortolkning av kontrakter om overføring av opphavsrett: Når det gjennom utviklingen av ny teknologi oppstår nye muligheter for å utnytte opphavsmannens verk, blir retten til slik utnyttelse bevart på opphavsmannens hånd. I relasjon til slik utnyttelse må kontrakter om overføring av rettigheter tolkes innskrenkende.

Voldgiftsretten aksepterer i og for seg at det gjelder et slikt fortolkningsprinsipp. Her som ellers må imidlertid prinsippet konfronteres med ordlyden i og hensikten med den kontrakt det gjelder. Og voldgiftsretten finner at uttrykket "trykning, kopiering

eller annen liknende fremgangsmåte" i musikkforlagskontrakten er så omfattende at det må fange opp den utvikling av mulighetene for å fremstille papirkopier som er skjedd i de senere år.

Det er også andre tilleggsposisjoner som musikkforleggerne har sikret seg gjennom kontrakten. Eneretten til "kopiering" får betydning i flere relasjoner, f.eks. overfor en dirigent som skaffer seg eksemplarer av et partitur til bruk i sin ervervsvirksomhet. At eneretten gjelder i alle land, er også et klart fortrin fremfor bokforleggeren, selv om man her skjøter på med formidlings- og agentkontrakter. En visedikter kan heller ikke på egen hånd trykke sitt verk i norske aviser eller tidsskrifter tre år etter første-utgivelsen, slik som en bokforfatter kan etter standardkontraktens § 14 første ledd. At musikkforleggerens enerett etter en uttrykkelig bestemmelse varer i hele beskyttelsestiden, representerer imidlertid ingen prinsipiell forskjell; begge kontrakter har bestemmelser som kan bringe kontraktsforholdet til opphør i forbindelse med at verket er utsolgt.

Etter den bevisføring som er skjedd i nærværende sak, finner voldgiftsretten belegg for utsagnene i 1985-dommen om at musikkforlagene har en mer omfattende rett til de forlagte verk enn bokforlagene. Som nevnt foran, er voldgiftsretten også enig med 1985-retten i at dersom denne merposisjonen skal gis økonomisk uttelling ved fordelingen av vederlaget for skolekopiering, må dette skje på bekostning av de opphavsmenn som er musikkforlagenes motparter.

Det kan imidlertid ikke være slik at enhver merposisjon ervervet gjennom avtale eller ansettelseskontrakt gir grunnlag for et krav innenfor opphavsmannsandelen. Det må foreligge en markert forskjell. Spørsmålet om det er så stor forskjell mellom bokutgiverens og musikkutgiverens rettslige posisjoner at de sistnevnte må tilkjennes en slik særfordel, må etter voldgiftsrettens mening avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering. Det viktigste moment ved denne vurderingen er omfanget av de tilleggsposisjoner i forholdet til forfatterne som musikkforlagene betinger seg, sammenlignet med forholdene i bokbransjen. Voldgiftsretten legger imidlertid også en viss vekt på at den andre, likeverdige opphavsmannsgruppen, komponistene, har godtatt en høyere andel for forlagene, og på opplysningen om at det i våre naboland og i andre sammenlignbare land er gjennomført en likedeling av kopieringsvederlag mellom musikkforlag og tekstforfattere. Alt i alt tilsier dette, etter voldgiftsrettens mening, at saksøkeren må gis medhold i sitt krav på en andel av opphavsmannsvederlaget.

Når det gjelder størrelsen av denne andelen, er det enighet mellom partene at den bør settes til 10 % av totalvederlaget.

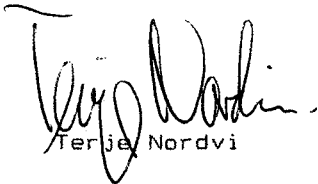
De saksøkte har tapt saken i sin helhet. De hadde imidlertid grunn til å se voldgiftsrettens avgjørelse av tvisten, og saksomkostninger tilkjennes derfor ikke.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning

1. Av det kopieringsvederlag fra skoleverket for årene 1986-88 som etter forhandlingsmøter 29.03. og 13.04.1989 ble avtalt som opphavsmannsandelen for tekst i sangbok/visebok (60 %) tilfaller en sjettedel Norsk Musikkforleggerforening på vegne av norske musikkforleggere.

2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Terje Nordvi

Knut S. Selmer

Magnus Aarbakke